

בסוד עבדיך

דמית הדר כבוד הודך

❖ בס"ד ❖ גליון ק"ט ❖ פרשת פקודי תשפ"ד ❖ "ויעש חירום" - "ותשלם כל המלאכה" ❖ הנושא: "בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו" ❖

הפטרת פרשת פקודי

הנה בהפטרת פרשת פקודי מצינו כמה מנהגים, אם מפטירים "ויעש חירום" או "ותשלם כל המלאכה".

ובנוסף לכך דנו הפוסקים במה שנהגו להשלים בשבת פרשת פקודי את הפטרת ויקהל, כיון שלא הפטירו בה בזמנה, לפי שנדחתה מחמת הפטרת שקלים, ועל כן ראוי להשלים הפטרת ויקהל או לקרוא ב' הפטרות. (ולעולם כשבשבת פרשת פקודי ניתן להפטיר מענין הפרשה, לא קראו הפטרת ויקהל בזמנה, לפי שבכל השנים הפשוטות בפרשיות ויקהל ופקודי קורין הפטרת פרה או החודש. ובשנים שחל ר"ה ביום ה' (קביעות הח"א והש"ג) קורין הפטרת שקלים בפרשת פקודי, ופרשת ויקהל פנויה להפטרת השבוע. ובשאר השנים המעוברות (כגון שנת תשפ"ד) קורין הפטרת שקלים בויקהל, ופקודי פנויה להפטרת השבוע). ולמעשה מצינו בזה ד' מנהגים:

• **מנהג האשכנזים** - וכמצוין בחומשים, קורין "ותשלם כל המלאכה ... בהוציאו אותם מארץ מצרים" (מלכים א' ז' נ"א - ח' כ"א).¹

וכתב הלבוש (ס' תרפ"ה ס"ו) שהטעם שקוראין "ותשלם", משום דכל מה שאירע בהשלמת בנין ביהמ"ק כי מלא כבוד ה' את בית ה', שהוא מעין מלאכת המשכן שבפרשה.

• **מנהג הספרדים והתימנים** - שקורין "ויעש חירום" ... להיכל זהב" (מלכים א' ז' מ-נ).² וכתב הלבוש (ס' שהטעם שמפטירין בו בויקהל, שהוא מדבר בחזרה על כל מה שנעשה בבנין ביהמ"ק, שהוא דוגמת חזרת מלאכת המשכן בזה הפרשה.³

• **מנהג מהר"ש** – (הלכות ומנהגי מהרי"ש - לרבי שלום מנוישטט - רב של המהרי"ל - ס' קמ"ז), שקורין "ויעש חירום", ומוסיפין עוד ב' פסוקים לאחריה מהפטרת "ותשלם" (שמסוכה לה נביא) עד "היא ציון" (ח' א'). והובא בשמו במהרי"ל (מנהגי ד' פרשיות - אות ה'), ומלבושי יו"ט (לבעל התושי"ט - על הלבוש ס' תרפ"ה ס"ק ח'), ובאליהו רבה (אות כ"ג).⁴

• **מנהג ירושלים** - המובא בלוח ארץ ישראל ע"פ גאוני ירושלים - לקרוא בא"י גם "ויעש חירום" וגם כל הפטרת "ותשלם", (שתי ההפטרות הן בהמשך אחד בנביא מלכים).⁵

ומנהגים אלו נתבארו באריכות - במדור "הפטרת פקודי בשנה מעוברת" להרב בצלאל לאנדו שליט"א.

"ויאריכו הבדים"

כתוב בהפטרת "ותשלם כל המלאכה" (ח' ו-ח) "ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו, אל דביר הבית וכו', ויאריכו הבדים, ויראו ראשי הבדים מן הקודש על פני הדביר, ולא יראו החוצה".

איתא ביומא (נד.) רב יהודה רמי כתיב "ויראו ראשי הבדים", וכתיב "ולא יראו החוצה", הא כיצד נראין ואין נראין וכו', דוחקין ובולטין ויוצאין בפרוכת ונראין כשני דדי אשה, שנאמר (שיר השירים א' ט) "צורר המור דודי לי בין שדי ילין".

וכתבו התוס' (מנחות צח: ד"ה "דוחקין"), מעשה נס היה, דארוך באמצע קודש הקדשים היה ולכל צד היה עשר אמות וכו', ואם כן אפילו למאן דאמר שהבדים נשמטים לצד אחד, היאך מגיעים עד הפרוכת הא לא היה אורכן עשר, אלא על ידי נס האריכו הבדים, עד שהיו דוחקין ובולטין ונראין כשני דדי אשה לחיבתן של ישראל. ועי' בזה בתוס' (ב"ב כה. ד"ה "וצבא").

בדים שעשה שלמה - ארץ עשרים אמה

אולם בפ' מהר"י קרא (בהפטרות), שכשם שהוצרך שלמה לבנות שני כרובים, שכל אחד עשר אמות מקצות כנפיו ועד קצות כנפיו, לבד משני כרובים שעשה משה וכו', כמו כן הוצרך לעשות בדים לארון של עשרים אמה וכו', ועל כרחך פתרנו "ויאריכו הבדים" האומנין שבנו להן הבנין עשו בדים לארון, והאריכו אותם הבדים על בדי הארון שעשה לו משה במדבר שהיו קצרים, שלא היו אלא לשאת את הארון בהם, ואלו היו אורכן עשרים אמה, כדי שיהיו נוגעין בכותל המערבי של הדביר, וזהו "ויראו ראשי הבדים מן הקודש על פני הדביר", ופתרנו "עד פני הדביר" כלומר כותל מזרחי של דביר.

וכן ביאר הרלב"ג (בהפטרות), "ויאריכו הבדים" אחשוב שאלו הבדים אינם הבדים שעשה משה, ולזה אמר 'ויאריכו הבדים', שעשו אותם יותר ארוכים ממה שהיו משל משה,⁶ כי שיעור קודש הקדשים לא היה אז כי אם עשר אמות, ועתה היה שיעורו עשרים אמה, ואמר שכבר היו נראים ראשי הבדים מן הקודש אצל פני הדביר והוא פתח קדש הקדשים, ולא היו נראים החוצה בהיכל, אך היו מגיעים עד פני הדביר, ולזה היו מגיעים בעובי הכותל, ושם היתה פרוכת להבדיל בין הקודש ובין קה"ק, אע"פ שהיו שם דלתות, כי לא היה אפשר לסגורם כי הבדים ימנעו מזה.

3 ולכאורה מה שנהגו לקרוא "ויעש חירום" לפקודי קצת צ"ע, דעשיית הכלים שהוזכרו בהפטרות לא שייך כלל לעשיית הבגדי כהונה שבפרשת פקודי, ואם מצד עשיית המקדש בכללותו יכלו להפטיר בכל הפרקים הקודמים שם במלכים, ואולי משום שהוזכר בתחילת הפרשה שמהנחושת עשו את כלי המזבח, ובהפטרות הוזכרו המזרקות והמחנות. ויותר נראה דהטעם שמפטירין "ויעש חירום" בפקודי, כשם דכתיב בה "וייכל חירום לעשות וגו'" שנגמרה המלאכה והיו דומים דפרשת פקודי, וגם יש בה סיכום כלי המקדש וכמו בפרשה שמונה כל הכלים שנעשו.

ואפשר דמה שנהגו הספרדים להפטיר "וישלח המלך" ו"ויעש חירום" - לויקהל ולפקודי, ולא תקנו לקרוא משאר מלאכת המקדש, משום דמיייר בשותפות חירום שהיה אביו משבט דן עם שלמה שהיה משבט יהודה, כמבואר בשמות רבה (כי תשא סוף פרשה מ'), שהיה דוגמת המשכן שנעשה ע"י בצלאל מיהודה ואהליאב מדן וכמו שהוזכר בפרשיות אלו, ולכן מפטירין דוקא במעשה דחירום, ובפרשת תרומה שלא הוזכרו בצלאל ואהליאב, מפטירין מענין תחילת בניית המקדש ושם לא הוזכר מעשה דחירום.

4 ויש לציין שכע"ז הוא באבדורחם (שם), שאע"פ שלפרשת ויקהל כתב להפטיר "וישלח המלך שלמה וכו' אלפים בת יכיל" (מלכים א' ז' י"ג-כ"ו), מ"מ להפטרת פקודי כתב להפטיר "ויעש חירום" ולסיים "היא ציון", שהוא דכדרי מהר"ש להוסיף ב' פסוקים מ"ותשלם".

5 וז"ל "לוח ארץ ישראל" (תשפ"ד) - מפטירין "ויעש חירום" ו"ותשלם כל המלאכה עד מארץ מצרים" (כן הנהיגו גאוני ירושלים ת"ו), ויש בתי מדרשים קורין רק ותשלם, ובא"ר כתב לקרות "ויעש חירום" ובי' פסוקים מן "ותשלם וכו'".

והגר"ש דבליצקי (קונטרס 'האגרת הזאת'), אחר שהאריך להקשות על מנהג לקרוא גם "ויעש חירום" וגם "ותשלם", כתב וז"ל, וכל זה להלכת, אמנם למעשה יש להמשיך לקרוא שתיים, וכחוראת רבני ירושלים זצ"ל, מחמת שני טעמים, חדא משום כבוד גאוני רבותינו זע"א שהורו כן, ושנית אחרי שזה הובא בלוח אר"י להגרמ"ט זצ"ל, שרוב מנהגיו באר"י הוא על פיו, הרי כל סטיה גורמת להרס מנהגי אחר, שלדאבוננו כבר לא מעט כורסים בהם ואכמ"ל, עכ"ל.

6 והאברבנאל ביאר דברי הרלב"ג, ששלמה עשה בדים אחרים להוליכין בהם, והיו יותר ארוכים כדי שישאו אותם כהנים רבים.

1 וכן כתב בספר הפרדס (לרש"י - עמ' שני"ב), והפטירו לויקהל משה (בן שבע שנים) (הפטרת שקלים), ולאחרי פקודי "ותשלם כל המלאכה" עד "מלא כבוד" ולא "ויעש חירום" עכ"ל, וכ"כ בליקוטי הפרדס (לרש"י עמ' 144), והובא באור דרוע (ח"ב ס' שצ"ג).

וכ"כ בלקט יושר (לתלמיד התה"ד - או"ח הל' פורים אות ב' עמ' 153), וכשחל פרשת שקלים בויקהל מפטיר לפקודי במלכים "ותשלם כל המלאכה", ואינו אומר שום דבר מ"ויעש חירום".

ובספר האשכול (הוצאת רצ"א - עמ' ס"ג), ובהנהג כצאן יוסף (עמ' ר"ו), ובמנהגי וורמייזא (לר"י שמש ח"ב עמ' ר"ב), ומנהגי פיורדא (עמ' כ'), ובלבוש (ס' תרפ"ה סעי' ו'), כתבו להדיא שבפרשת פקודי מפטירין "ותשלם", ומוכח שסברו שאין משלימין בה "ויעש חירום", שהרי לא משכחת לה הפטרת פקודי שפנויה להפטרת השבוע, (שאין קורין בה מד' פרשיות) וגם קראו בויקהל "ויעש חירום", וממה שתקנו הפטרת "ותשלם" עבור הפטרת פקודי מוכח שאין משלימין "ויעש חירום" בפקודי.

ומה שכתב במנהגי פיורדא (שם) דבמחוברין קורין "ותשלם" - צ"ע, דבמחוברין לעולם קורין פרה או החודש, וכן מה שכתב במנהגי וורמייזא לריק"ל (עמ' רצ"ז) דבמחוברין קורין "ויעש חירום" - צ"ע, דבמחוברין לעולם קורין פרה או החודש.

ויש שרצו להוכיח שהחתם סופר נהג להפטיר רק "ותשלם", שבספרו ע"ה"ת בפרשת פקודי הובא משנת תקס"ב ותקצ"ד על סוף הפטרת "ותשלם", למרות שפרשת שקלים חל בפרשת ויקהל, ומוכח שקראו "ותשלם" ושמא קראו גם "ויעש חירום".

והרה"ג ר' זושא קינסטליכער זצ"ל הביא ברשימותיו, שבבמה"ד של בעל ישבט הלוי, היה נוהג א' מזקני הקהל להכריז ע"פ חומש ישן שבידו - שמפטירין "ויעש חירום" בלבד, ובעל הישבט הלוי - לא מיחה בידו, אולם היה במנהגי פיורדא (שהרגשת ליבו הוא שיש לומר רק "ותשלם", שהוא מענין השלמת המשכן. אולם לאחר פטירתו של אותו אחד הורה להפטיר ב' הפטרות, כדי שלא לשנות לגמרי ממה שהונהג להפטיר "ויעש חירום". ויש לציין שגם בשנים הראשונות בעת רעוא דרעיון היה מאריך מענין הפטרת "ותשלם".

2 והוא ע"פ הרמב"ם (סדר תפילות כל השנה - סוף אהבה), והאברבנאל (סדר הפרשיות וההפטרות). וכ"כ במנהגי וורמייזא לריק"ל (שם), לויקהל "וישלח המלך שלמה וכו' אלפים בת יכיל" (מלכים א' ז' י"ג-כ"ו) וכו' פקודי "ויעש חירום" ... להיכל זהב".

ומבואר מדבריהם שבעת שהכניסו הכהנים את הארון לבית המקדש, הסירו מהארון את הבדים שעשה משה שארכן י' אמות, "ויאריכו הבדים" והכניסו בדים חדשים שעשה שלמה שארכן עשרים אמה, ובכך היו הבדים מגיעין מכותל המערבי של קה"ק עד שהיו בולטין ויוצאין בפרוכת ונראין ואין נראין בהיכל.

"בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו"

ויש לעיין שהרי הוזהרנו בתורה שלא להסיר בדי הארון, וכדכתיב (תרומה כ"ה ט"ו) "בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו", ואיך הסירו הבדים שעשה משה כדי להכניס הבדים החדשים שעשה שלמה.

והיה מקום לדון דכיון דהבדים מצוותן שיגיעו מכותל מערבי של קה"ק עד הפרוכת, ובמקדש נאמר שאורך קה"ק עשרים אמה,⁷ ונמצא שהבדים שעשה משה אינם ראויים עוד, ותו ליכא איסור להסירם מהארון, והיינו משום שעכשיו נצטוו להכניס לארון בדים שארכן כ' אמה, ועשה זו נדחית מפני האיסור ד"לא יסורו ממנו".

ד' בדים וח' טבעות

איתא ביומא (עב.), כתיב "בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו", וכתיב (תרומה כ"ז ז') "והובא את בדיו בטבעות", הא כיצד מתפרקין ואין נשמטין. ובתוס' (ד"ה "כתיב") אמאי מייתי האי קרא ד"והובא" דכתיב גבי מזבח הנחשת, ובישק קרא ד"והבאת" דכתיב גבי הארון, ועוד דבשעת סילוק מסעות כתיב (במדבר ד' ו') "ושמו בדיו", משמע דבנסוע המסעות היו משימין אותן בדים, וקשה והא כתיב "לא יסורו ממנו" וכו'. ואי לאו דמסתפינא מחבריאי הוה אמינא דח' טבעות היו בארון, וכן מוכיח הפסוק דכתיב (תרומה כ"ה י"ב) "ויצקת לו ארבע טבעות זהב ונתתה על ארבע פעמותיו", דהיינו ארבע קרנותיו כדמתרגמינן "זויתיה", והדר כתיב "ושתי טבעות על צלעו האחת ושתי טבעות על צלעו השנית", משמע דארבע טבעות היו על שתי צלעותיו, לבד מאותם ד' שעל ד' פעמותיו, בד' טבעות מהם - היו בדים קבועין "לא יסורו", ובארבעה מהם שהיו למטה או למעלה מאותן טבעות - היו משימין בדים בשעת סילוק המסעות לשאת את הארון בהם, והיינו הנך דכתיב בהו "ושמו בדיו".

ובשיח יצחק (לה' יצחק גוניס ואיס - יומא עב.) ביאר, דאע"ג דגבי ב' בדים הקבועים מסיים קרא (תרומה כ"ה י"ד) "לשאת את הארון בהם", ואותם שנושאים בהם לא היו קבועים כדמוכח "ושמו בדיו", י"ל דאין כוונת הכתוב לומר דיהיו אלו לצורך משא, דודאי עיקרן של אלו היו לתפארתן של ארון, אלא דלימדך הכתוב בזה דאם הוצרכו איזה פעם מאיזה סיבה לשאת באלו - היו יכולים לשאת בהם.

ולפ"ז יש ליישב שבטבעות שהיו בהם הבדים הקבועים שעליהם הוזהרנו "לא יסורו ממנו" - נשארו הבדים במקומם, אולם בטבעות שהבדים לא היו קבועים בהם, עליהם נאמר "ושמו בדיו", ואף שבמשכן לא היו מכניסין בדים בטבעות אלו רק בשעת סילוק המסעות, מ"מ כיון שהבדים שעשה משה לא היו מגיעין עד הפרוכת, והוצרכו לעשות בדים ארוכים - הכניסום דרך קבע בתוך הטבעות שנועדו עבור סילוק המסעות.

ב' בדים וח' טבעות

כתב האבן עזרא (תרומה כ"ה י"ב), ויש מחכמי דורינו שהבין זה ואמר, כי הבדים היו מושמים בארון בטבעות שהיו על הפעמונים, וכאשר יצטרכו לשאת את הארון, יסרו מהטבעות השפלות ויושמו בטבעות העליונות, וכן כתוב "ושמו בדיו".

והנה מדבריו מוכח שהלאו "לא יסורו ממנו", הוא רק כשמסירן על דעת להשאיר את הארון בלא בדים, אבל המסיר בדי הארון מטבעותיו שלמטה בעת סילוק המסעות כדי להעלותן לטבעות שלמעלה, וכן להיפך בשעת חנייתן - אינו בכלל האיסור, שכן היא צורת הארון כתיקונה, שמכניסין ומוציאין הבדים לצורך הארון.

7 ושיעור עשרים על עשרים - נאמר בבית ראשון (מלכים א' ו' כ') "ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחבו". וכן בבית שני במתני' (מדות פ"ד מ"ז). וכן יהיה לעתיד לבוא בבית שלישי, וכדכתיב (יחזקאל מ"א ד') "וימד את ארכו עשרים אמה ורוחב עשרים אמה אל פני ההיכל, ויאמר אלי זה קודש הקדשים". **8** כתב הרלב"ג (תרומה כ"ז י"ט), "לכל כלי המשכן בכל עבודתו" ר"ל כל הכלים שהיו צריכים בחקמתו ובהורדתו, כמו מקובל להכות בבדים להכניסם בטבעות ולהוציא העמודים מתוך האדנים, ויתדות להוציאם הבדים מתוך הטבעות וכו', כל אלו הכלים היו מנחושת, ואע"פ שכל המשכן היו כולם מצופים זהב או כסף, הנה המשרתים להם ראוי שיהיו למטה ממדרגתם ולזה הושם מנחושת. וכבר העירו שבארון לא היו מכניסים ומוציאים הבדים מן הטבעות, ועל כרחך שכונתו שהמקבות והיתדות שימשו להכניס ולהוציא בדי הושלחן והמזבחות. אולם לפי מה שמבואר ליישב דברי הרלב"ג בהפסטה, כשיטת התוס' או האבן עזרא, והיו מכניסים ומוציאים בדי הארון מהטבעות בעת סילוק המסעות, נמצא שהמקבות והיתדות שימשו גם לבדי הארון. **9** אולם החינוך (מצוה צ"ו), ביאר טעם האיסור להוציא את הבדים, פן נהיה צריכים לצאת עם הארון לשום מקום במהירות, ואולי מתוך הטרדה וחיפזון לא נבדוק יפה להיות בדיו חזקים כל האדנים, ושמא ח"ו יפול ואין זה כבודו, ועוד שכל כלי המקדש צורכי מחוייבת לרמוז ענינים גדולים עליונים וכו', ורצה האל לטובתנו שלא תפסד אותה צורה אפילו לפי שעה. והתורת הקודש (ח"ב סי' מ"ט אות ד') דייק, שלפי הטעם שהובא בחינוך, ודאי האיסור להוציא את הבדים הוא אף בשעת חנייתן ולא רק בשעת סילוק המסעות, ודלא כדברי הסמ"ג.

וכן נראה להוכיח מדברי הדעת זקנים (תרומה כ"ה ט"ו), "לא יסורו ממנו" מפני קדושת הארון לא רצה הקב"ה שימשמשו בו להסיר הבדים ולהכניסם בטבעות, אבל כשבאין לנושא מחזיקין בראשי הבדים

ולפ"ז י"ל שכיון שבמקדש היו צריכים בדים ארוכים יותר, נמצא שכשהסירו הבדים שעשה משה כדי להכניס בדים שעשה שלמה שארכן עשרים אמה - לא עברו על לאו זו, שהרי כך היא צורת הארון כתיקונה, שמכניסין ומוציאין הבדים לצורך הארון, ולאו ד"לא יסורו ממנו" - נאמרה רק כשמסירן על דעת להשאיר את הארון בלא בדיו.⁸

"לא יסורו ממנו" רק בשעת סילוק מסעות

כתב הסמ"ג (ל"ה רצ"ו), וכשנותנים אותו בכתף צריך להיזהר שלא ישמטו הבדים מן הטבעות, שהמסיר אחד מן הבדים מן הטבעות לוקה.

וכן כתב הסמ"ג ברמזי המצוה (רצ"ו), שלא להוציא בדי הארון כשנושאין אותו בכתף שנאמר "לא יסורו ממנו".

ומשמע שלדעת הסמ"ג - הלאו נאמר רק בשעה שנושאין אותה בכתף, אבל לא בשעת חנייתן. וכעין זה משמע באבן עזרא (במדבר ד' ו') "ושמו בדיו" הנה יסירום עד שיכסו הארון. ומשמע שבשעת חנייתן לא היו הבדים בארון, ורק כשהיו מכסים את הארון לצורך נסיעתן, היו מכניסים את הבדים, ואז נאמר "לא יסורו ממנו".⁹

ולפ"ז יש ליישב שלאחר שהכניסו הארון למקומו בקה"ק, הסירו הבדים שעשה משה, ושמו הבדים של שלמה שארכן עשרים אמה, ולא עברו על "לא יסורו ממנו", כיון שהסירום בעת שהארון היה במקומו. וכן מדויק היטב בהפסטה, "ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו, אל דביר הבית וכו', ויאריכו הבדים", שרק לאחר שהביאו את הארון למקומו - "ויאריכו הבדים",

"לא יסורו ממנו" רק בשעת חנייתן

אולם המלבי"ם (תרומה כ"ה י"ד) האריך להוכיח בהיפך, שהאיסור "לא יסורו ממנו" הוא רק כשהארון במקומו בעת חנייתן, אבל בעת סילוק המסעות - מותר להסיר הבדים מטבעות הארון, וזה מה שנאמר גבי בצלאל (ויקהל ל"ז ה') "ויבא את הבדים בטבעות", ואח"כ מצינו (פקודי מ' כ') "ויקח ויתן את העדות אל הארון, וישם את הבדים על הארון", וקשה שהרי מי שהוציא את הבדים שהכניס בצלאל - עבר בלאו,¹⁰ אלא כיון שאז לא היה הארון במקומו - לא היו מוזהרין בלאו זו, ורק בעת שרצה להכניס הארון למקומו - הכניס שוב הבדים אל הטבעות, לפי שמוזהרין "בטבעות הארון יהיו הבדים" כל זמן שהארון במקומו. ובוזה מבואר הא דביומא (עב.) "מתפרקין ואינן נשמטין", ר"ל שמתפרקים לפי שעה בעת שהוציא הארון ממקומו לנסיעה, ואינן נשמטים בעת שהארון במקומו, שאז נקרא השמטה כיון שאז מסירן מן הקביעות.¹¹

ולפ"ז יש ליישב שקודם שהכניסו הארון למקומו בקה"ק, הסירו הבדים שעשה משה, ושמו הבדים של שלמה שארכן עשרים אמה, ולא עברו על "לא יסורו ממנו", כיון שהארון לא היה במקומו בעת שהסירו בדיו. וצריך לדחוק שמה שנאמר בהפסטה "ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו וכו', ויאריכו הבדים ויראו ראשי הבדים מן הקודש על פני הדביר ולא יראו החוצה", הכונה שקודם שהביאו הארון אל מקומו - שמו בדים שארכן עשרים, וע"י שהאריכו את הבדים - נמצא שבעת שהארון היה במקומו "ויראו ראשי הבדים וכו".¹²

חסיר הבדים עם הטבעות

ובשפתי צדיק (להגרפמ"א מגור) - תרומה אות כ"ד), הסתפק אם חסיר הטבעות עם הבדים, ולא עשה מעשה בהבדים, אם עובר על "לא יסורו ממנו".

ולפי זה יש ליישב שבשעה שהכניסו הארון למקדש, הסירו הבדים שעשה משה עם טבעותיו, ולא עברו על הלאו ד"לא יסורו ממנו", ובימי שלמה עשו בדים ארוכים וקבעום בארון עם טבעות חדשות.

ונושאים, וכשמחניחין אותו הולכין להם מיד מחמת אימת הקדושה, וה"פ דקרא "בטבעות הארון יהיו הבדים", ששישים משה ויקבעם שם כדכתיב בפרשת "ותכלי", וכשיושמו שם לא יסורו ממנו, עכ"ל, ומבואר בדבריו דאף בשעת חניתן נאמרה הלאו ד"לא יסורו ממנו".

10 והרדב"ז (שו"ת ח"ו סי' ב' אלפים ק"צ, ובפי' על הרמב"ם הל' כלי המקדש פ"ב ה"י) תירץ, שרק משעת הקמת המשכן ואילך נצטוו בלאו זו. ועי' משך חכמה (פקודי מ' כ') מה שתיירץ בזה.

11 ועי' ביהמ"ש (פסוק י"ב), שרצה לצדד שהיו ד' טבעות עליונות לעת נסיעתן, וד' טבעות תחתונות לעת חנייתן, וכעין מה שהביא האבן עזרא בשם "יש מחכמי דורינו".

ובמתני' (מכות כא:) יש חורש תלם א' וחייב עליו משום שמונה לאוין. ופריך בגמ' (כב.) וליחשוב נמי וכו' והמסיר בדי ארון ואזהרתיה מהכא "לא יסורו". ופי' הריטב"א ומשכחת לה בחרישה זו כגון שהסיר בדי ארון לחורש בהם, וכל שעה שחורש בהם ואינו מחזירין לארון עובר משום "לא יסורו ממנו".

והקשה הערוך לנר לא הבנתי מנין לומר כן דלא נגמר הלאו בעת שהסיר, והרי משעשה כן ודאי לוקה אפילו החזיר אחר כך, וא"כ הרי לא בעת החרישה עבר על הלאו, ולולא פירושו היה אפשר לפרש שהסיר בדי הארון ע"י המחרישה כשהיה הארון עם נושאיו וסומך לבית הטומאה.

ולפי דברי המלבי"ם שהלאו נאמרה רק בעת שהחזירין לארון עובר משום "לא יסורו ממנו". כשהארון היה סמוך לבית הטומאה, (ולא מסתבר לאוקמי שהסירן ע"י חבל ארוך עד קה"ק), ומכאן הוכיח הריטב"א דאיידי כשהסיר בדי הארון וחורש בהם, ועובר מזה שמתעכב להחזירן לטבעות הארון.

12 ולפי מה שמבואר בהערה 8, שלפי הרלב"ג ניחא שהיו מוציאין ומכניסין הבדים מן הטבעות ע"י מקבות ויתדות בעת שעמדו לנסוע ובעת חנייתן, נמצא שלדעת הסמ"ג וכן לדעת המלבי"ם - ניתן לאוקמי שהכניסו והוציאו גם בדי הארון ע"י מקבות ויתדות.

בהפטרות ויקהל - פקודי ישנם שני מנהגים עיקריים. מנהג האשכנזים המובא בלבוש, (ונמצא כבר ברמזי רוקח), להפטיר לויקהל "ויעש חירום" ולפקודי "ותשלם כל המלאכה", ואילו מנהג שאר הקהילות המבואר ברמב"ם ובאבודרהם - הוא להפטיר לויקהל "וישלח המלך שלמה" ולפקודי "ויעש חירום".

יש לציין שלעולם אין פרשיות ויקהל ופקודי פנויות שתיים להפטרותיהם, כיון שבשנה פשוטה לעולם קורין בהן פרשת פרה או החודש, ואילו בשנה מעוברת באחת מהן קורין פרשת שקלים, ורק אחת מהן יכולה להיות פנויה, ונמצא איפה שבאופן עקרוני היה אפשר להסתפק בהפטרות אחת לשני הפרשיות הנ"ל, (איזה מהן שתהיה פנויה), אלא שלמעשה לפי שני המנהגים הנ"ל ישנה הפטרה מיוחדת לויקהל כשהיא פנויה והפטרות נפרדת כשפקודי פנויה.

אמנם בהלכות ומנהגי מהר"ש (לרבי שלום מנוישטט - רבו של המהר"ל - סי' קמ"ז), אמר מהר"ש ז"ל שאומרים "ויעש חירום" לזאלה פקודי לשבת שבין פרשת שקלים לפרשת זכור, וב' פסוקים מן "ותשלם" משום דהוי גמר מלאכה, ולא אמרינן כל "ותשלם" ולא "ויעש חירום", דא"כ לא משכח לה שאמר "ויעש חירום", אבל "ותשלם" אפילו אם אין אומרים אותה כבאן, נמצא שאומרים אותה בסוכות בסוף, עכ"ל. וכ"כ במנהגי מהר"ל (מנהגי ד' פרשיות - אות ה') בשם מהר"ש, וכן הביאו המלבושי יו"ט (לבעל התו"ט - על הלבוש סי' תרפ"ה ס"ק ה'), והאליהו רבה (אות כ"ג) בשם דרשת מהר"ש (סי' ע"ז).

ותורף הדברים הוא, שהיות שהפטרות "ותשלם" כבר נקראה ביו"ט ב' דסוכות (מלבד ב' הפסוקים הראשונים), ואילו הפטרת "ויעש חירום" עדיין לא נקראה, (כיון שהשבת שעברה היתה פרשת שקלים), לכן יש להעדיף להפטיר "ויעש חירום", מאשר לחזור פעם שניה באותה שנה על הפטרת "ותשלם", אלא שיש להוסיף את שני הפסוקים הראשונים של הפטרת "ותשלם", שהם עיקר הקשר להפטרות פקודי העוסקת בגמר מלאכת המשכן, (ואפשר להוסיף שפסוקים אלו גם לא נקראו בסוכות). והנה כבר כתבנו שלעולם כשפרשת פקודי פנויה, פרשת ויקהל היא פרשת שקלים. ונמצא שלדעת מהר"ש לא קיימת כלל הפטרת "ותשלם", אלא יש כאן מנהג שלישי להפטיר "ויעש חירום" בין לויקהל ובין לפקודי, (הפנויה מביניהם), וכמו שכתבנו למעלה שאפשר להסתפק בהפטרות אחת לשתי פרשיות אלו, (אלא שכשמשפטים אותה בפקודי, מוסיפים שני פסוקים נוספים).

אך בספר דברי קהלת (המבאר את מנהגי פפד"מ - עמוד 443), אחר שכתב שמפטרין בין לויקהל ובין לפקודי "ויעש חירום" כמנהג מהר"ש, כתב "ובזה שאל מ"ה שלום שמש ז"ל לחכמי דורו, למה נכתבה בסדר הפטרות שבביהכנ"ס המסודר למנהג פפד"מ, לסדר פקודי "ותשלם" ... מצרים", שאין אומרים לעולם, באשר בכל השנים לא יהיו ב' השבתות ויקהל פקודי פנויים משקלים או החודש, ואז אומרים בהפנוי "ויעש חירום" כנ"ל, ואחרי שזקני הדור לא מצאו מענה, יגיעתי ומצאתי תשובה עפ"י מקור המנהג שהוא במהר"ל ד' פרשיות "אמר מהר"ש וכו' (כפי שהובא לעיל), ולפ"ז בשנת זש"ה מעוברת שמפטרין בשבת ב' של חנוכה "ויעש חירום", מפטירין בפרשת פקודי "ותשלם" עד סופה, כי גם "ויעש חירום" כבר נאמרה בחנוכה עכ"ל.

וביאר דבריו, דנתקשה רבי שלום שמש ז"ל - מדוע ב"ספרא דאפטרותא" של ההפטרות למנהג פפד"מ מופיעה הפטרת "ותשלם", והלא כיון שנוהגים כמהר"ש להפטיר "ויעש חירום" בין לויקהל ובין לפקודי כשהיא פנויה, הרי שאין מציאות כלל לקרא "ותשלם", ומחמת קושיא זו חידש בעל דברי קהלת שבשנת זש"ה מעוברת (כלומר שנה מעוברת שראש השנה שלה חל בשבת, ומרחשוון וסלול שניהם מלאים), שבשנה זאת ישנם ב' שבתות בחנוכה, ובשבת השנייה מפטירין "ויעש חירום", א"כ שוב אין עדיפות להפטרות "ויעש חירום" כיון שגם אותה כבר קראו השנה, וממילא הדרין לעיקר מנהג אשכנז להפטיר "ותשלם".

והנה עצם קושיית רבי שלום שמש ז"ל - אינה קשה כל כך, והטעם הפשוט שנכתבה הפטרה זו בספרי ההפטרות של פפד"מ, הוא משום שככל הנראה לא היה חידושו של מהר"ש פשוט בפפד"מ, שכן בספר "נוהג כצאן יוסף"

המיוסד גם הוא על מנהגי פפד"מ, כתב שבפרשת פקודי מפטירין "ותשלם". ובשו"ת שיירי המנחה (סי' ז') הביא עדות מכת"י, שבשנת תקל"ה קראו בביהכנ"ס הישן של פפד"מ "ויעש חירום" ובביהכנ"ס החדש קראו "ותשלם". (ובקונטרס אחר של מנהגי פפד"מ מכת"י ראיתי שכתב בכלל כמנהג הספרדים), להפטיר לויקהל "וישלח המלך" ולפקודי "ויעש חירום". וכנראה נתקבל מנהג המהר"ש כמנהג פשוט בפפד"מ רק בתקופה מאוחרת, וזהו כנראה הסיבה שבספרי ההפטרות שם עדיין הופיעה הפטרת "ותשלם", וגם תירוצו של בעל דברי קהלת שכתבו כן בשביל שנת זש"ה נשמע קצת תמוה, שכן אם זקני דורו של רבי שלום שמש ז"ל לא ידעו לענות לו למה כתוב "ותשלם", בודאי שגם לא ידעו לנהוג כן (לקרות "ותשלם" בזש"ה), ומניין ידעו הסופרים לכתוב הפטרת "ותשלם" לצורך שנת זש"ה, אם אף אחד לא ידע על המנהג הזה, ומ"מ עצם חידושו של בעל "דברי קהלת" יש בו טעם, שבשנה זו באמת אין טעמו של מהר"ש שייך, ואין סיבה שלא להפטיר "ותשלם", (אם לא שנאמר שמהר"ש נקט זה בתור טעם לקבוע לפקודי הפטרת "ויעש חירום" כמנהג הספרדים, ואין מחלקים בין השנים), ואכן חידושו של בעל דברי קהלת התקבל, ומכאן ואילך נהגו בפפד"מ וכל קהילות אשכנז המערבי הנמשכות אחר מנהגיה, לקרות בשנת זש"ה מעוברת "ותשלם" ובשאר שנים מעוברות "ויעש חירום".

ומ"מ ברוב ככל קהילות אשכנז מזרחי (ליטא ופולין), וגם בחלק מקהילות אשכנז המערבי (כגון פיורדא) לא נהגו כלל כמהר"ש, וכולם הפטירו לפרשת פקודי תמיד "ותשלם", כפי שהוא בלבוש, וכפי שנדפס עד היום בכל החומשים המצויים בין בא"י ובין בחו"ל, וכן נוהגים (כמדומני) עד היום כל האשכנזים בחו"ל (מלבד הנוהגים כמנהג אשכנז המערבי הנמשכים אחר מנהגי פפד"מ), וכל מתפללי נוסח ספרד אף בא"י, ואף שהאליהו רבה והמלבושי יו"ט הביאו את דברי המהר"ש - לא נהגו כמותם בזה.

והנה כאן בא"י לא שייך כלל טעמו של מהר"ש, שהרי כאן לא קראו "ותשלם" בסוכות, שהרי אין לנו יו"ט שני, ואין שום סיבה שלא להפטיר "ותשלם", (וכ"כ בשו"ת פאת שדך להגרש"ד מונק - ח"ב סי' צ"ב), ובשלמא אם היינו אומרים שמחמת טעם זה בחר המהר"ש להכריע כמנהג הספרדים, היה מקום לומר שכיון שכבר נתקבל המנהג כהספרדים, יש מקום להמשיך זאת אף בא"י, למרות שאין שייך טעמו של מהר"ש, אך כיון שגם במקומות שנהגו כמהר"ש לא נהגו כך בזש"ה מעוברת, הרי שגם למנהגם - עיקר הפטרת פקודי היא "ותשלם", אלא שמפטרין "ויעש חירום" משום טעם מהר"ש, אבל כל היכא דליכא להאי טעמא הדרין להפטר העיקרית, וא"כ פשוט לכאורה שבא"י יש להפטיר "ותשלם".

ומיהו בספר "עיר הקודש והמקדש" להגר"מ טוקזינסקי (ח"ג פרק כ"ה אות י"ב) וכן גם בספרו "ארץ ישראל" (סי' ט"ז סעי' א') הביא מנהג חדש בזה, וז"ל, בשנת זח"ג זש"ה בח"ה בש"ז גח"ז, שחל פרשת "ויקהל" פרשת שקלים והפטרות פקודי הפסקה, נוהגין לקרוא הפטרת פקודי במלכים א' ז' - ח', דהיינו "ויעש חירום" וגם "ותשלם כל המלאכה" עד "מארץ מצרים", כן הנהיגו גאוני ירושלים, הגם שכתב בא"ר ועוד שקורין רק "ויעש חירום" ויש משלימין (בא"ר שלפנינו כתב בפשטות שמשלימין) ב' פסוקים מ"ותשלם", זהו בחו"ל שכבר קראו הפטרת "ותשלם" ביו"ט א' דסוכות, אולם בארץ ישראל שאין יו"ט שני קורין גם "ותשלם", וכ"כ הגרי"מ ב"לוח א"י" בשנים המעוברות שפקודי - פנויה להפטיר את שתי ההפטרות, וע"פ זה נוהגים כן מתפללי נוסח אשכנז בא"י. (ועי' בספר בירור הלכה (להגר"א זילבר - ח"ו סי' תכ"ח), שהאריך בדברי הגרי"מ ב' בלוחותיו ובהבהרותיו במשך השנים).

והנה לא גילה לנו מה היה אותם "גאוני ירושלים" שהנהיגו כן, אך סברתי לכאורה אינה מובנת כלל, שלפי מה שכתב הגרי"מ ט, נראה שסברו גאוני ירושלים שלפי דברי האליהו רבה בשם מהר"ש יש לקרוא בא"י את שתי ההפטרות, וכנראה שסבר הגרי"מ שמהר"ש הורה לקרוא "ויעש חירום", כדי שלא יוצר מצב שלא יקראו את פסוקי "ויעש חירום" במשך כל השנה, ומזה למד הגרי"מ ט שפסוקי "ויעש חירום" חייבים להיקרא כל שנה, וממילא גם בארץ ישראל יש להשלימם, אלא שבארץ ישראל צריך

לקרוא גם פסוקי "ותשלם", כי אם לא גם הם לא יקראו במשך כל השנה.

אך קשה לקבל ביאור זה בדברי המהר"ש, דהרי מה בכך שלא יקראו פסוקי "ויעש חירום" במשך כל השנה, אטו צריכים לקרוא כל הנביאים בציבור כל שנה, והרבה הפטרות אפשר להוסיף עליהם פסוקים רבים מלפניהם ומלאחריהם מעין הפרשה, ואם לא נוסיף לא יקראום כל השנה ומה אכפת לן בזה.

ופשוט שמהר"ש רק התכוון לומר שעדיף לקבוע הפטרה מחודשת מאשר הפטרה שכבר נקראה, אבל היכא שיש לנו הפטרה שלמה שלא נקראה, אין שום צורך להוסיף עליה פסוקים נוספים.

ובפרט שהלא גם בחו"ל לא נהגו כן מחוץ לאשכנז עצמה, ומסתבר שמחדשי הישוב האשכנזי בא"י לא נהגו בארצות מוצאם כמהר"ש, אלא הפטירו "ותשלם" כפי שהוא בכל החומשים, ומה ראו איפה דוקא בארץ ישראל להנהיג מנהג זה בעקבות דברי המהר"ש, ויצא דבר משונה מאוד, שבחו"ל ששם שייך טעמו של המהר"ש - אין נוהגים כדבריו, ואילו בא"י שאין טעמו שייך - נוהגים להפטיר את ב' ההפטרות על פיו. (ומעניין לבדוק מה כתב הגרי"מ ט עצמו בלוחותיו לבני חו"ל, וכעת לא השגתי לוח לשנה כזאת).

יתירה מזה בספרים הנ"ל וכן בלוחות, מופיע להפטיר את ב' ההפטרות גם בשנת זש"ה מעוברת, למרות שאפילו אותן קהילות בחו"ל שנהגו כמהר"ש - לא נהגו כמותו בשנה זאת, באופן שמנהג זה הוא תמוה.

אמנם לפני עשרים שנה, יצא לאור ע"י חברת אהבת שלום, ספר מכת"י של הגאון האדר"ת בשם "הר המוריה", ומספר זה (סימן נ"ז) מתברר שהאדר"ת הוא זה שהנהיג את המנהג הנ"ל בירושלים, ושם מתברר גם טעמו. (והועתקו הדברים גם בספר בינו שנות דור ודור - ח"ב עמ' תקכ"ג), וז"ל שם (אחר שהקשה כמה קושיות על גוף מנהג המהר"ש, וכתב שהמהר"ל דיסקין הסכים להם) "וחידושו בעיני שהגרי"ל דיסקין ז"ל שהסכים לקושיותיו, ואעפ"כ לא עשה מעשה כדבריו, שבהיות פניה"ק שאל על כלל הנהגה האין עושין בביהכנ"ס הגדולה, ובפ"י שמענו מקוראים רבים שנוהגים רק "ויעש חירום" וכפי הנראה הוא שלא בדקדוק, וכבר נהגו פה מנהגים רבים שלא ע"פ מנהגנו, רק ע"פ הספרדים שהיתה ישיבתם מתחילה פה ולא רצו לשנות מהם, ואולם בפניה"ק בודאי כו"ע מודים שצריך לקרות "ותשלם", שהרי עיקר תשובתם דאם כן לא יקראו "ויעש חירום" לעולם, (תיבת "לעולם" לא נזכרה במהר"ש, ועי' לעיל שם שהקשה ע"ז שבודאי יש אופנים שקוראים "ויעש חירום" בויקהל, אבל באמת כוונת המהר"ש שלא יקראו "ויעש חירום" בשנה זאת), אבל "ותשלם" הרי קוראים אותה בחג הסוכות, אבל זהו רק בחו"ל שעושין יו"ט שני של גלויות וקורין אותה ביום השני, אבל בארה"ק שאין עושין יו"ט שני של גלויות, הרי אין זכר להפטרות "ותשלם" כלל, א"כ אין מקום לטענתם וכו', ע"כ בארה"ק בודאי נהגו לקרות "ויעש חירום" בטעות, וצריך לקרות מן הדין "ותשלם", ובאמת הפטרת "ותשלם" היא ממש מעין ההפטרה (צ"ל הקריאה) שבתורה, משא"כ הפטרת "ויעש חירום", אמנם שלא לשנות מהמנהג ציווית לקרות שתיהן שהן בזה אחר זה וכו', וכן ציווית לקרות בבית, וכן הסכים הגאון הישיש מוהר"ר שמואל סלנט נ"י, עכ"ל.

נמצו למדים שהאדר"ת הוא שהנהיג מנהג זה בהסכמת הגר"ש סלנט, ועוד למדנו שמעולם לא סברו גאוני ירושלים שלפי דברי מהר"ש יש לקרוא בא"י את שתי ההפטרות, ופשיטא שיש לקרות רק "ותשלם", רק יסוד הדבר במנהג המקום ע"פ הספרדים לקרוא גם בארץ ישראל רק "ויעש חירום", (ובחרו לנהוג כמהר"ש כדי להשתוות למנהג הספרדים הקורים בפקודי הפטרת "ויעש חירום"). ובא האדר"ת ולימד שהוא מנהג טעות, כיון שמנהג מהר"ש אינו שייך בארץ ישראל, אלא כדי שלא לשנות מהמנהג השאירו הפטרה זו והוסיפו עליה הפטרה הראויה שהיא "ותשלם".

ומ"מ לגבי שנת זש"ה מעוברת, שבה אין שייך כלל מנהג מהר"ש אף בחו"ל, ישנם עדויות שגם בביהכנ"ס החורבה נהגו לקרות "ותשלם", והגרי"מ ט כנראה לא ידע מחילוק זה, ולכן פירסם כך גם בזש"ה מעוברת, ועוד חזון למועד, בשנת תשפ"ז הבעל"ט שקביעותה זש"ה, (ובעזרת ה' נקדש שז ע"פ הראיה).

ידועים שאביך ירא שמים הוה, עכשיו יאמרו אמו גרמה לו, ומה בר בטני כל הנשים ש בית אביך כיון שמעבורתו שוב אינן רואות פני המלך, ואני דחקתי ונכנסתי כדי שיהא לי בן מזורו ומלובן, **ומה בר נדיר כל נשים של בית אביך היו נדרות היא לי בן הגון למלכות, ואני נדרתי ואמרת היא לי בן וריו וממלא בתורה והגון לבניאות.** ובפשוטו משמע דבאמת זכה לזה ע"י נדרה, (ויש לדחות קצת).

וע"י עוד בשיר השירים רבה (פ"א אות ה') **אמר ריב"ל בשעה שנמנו וגמרו שלשה מלכים ארבעה ידיוותות אין להם חלק לעולם הבא, בקשו לצרף שלמה צמחם, יצאנה בת קול ואמרה (תהילים ק"ה ט"ו) אל תגעו במשיח**, ופי' שם הדר"ל דקאי נמי אסיפא דקרא **"ובנביאי אל תרעו"** ששלמה היה נביא, (ובתלמודא ירדן נמי הובא ד"ו בסנהדרין קד: בשקשו למנותו וליחכה אש בספסלם ויורה דמות דיקונו לש אבינו ונשתתחו לפניה, ולא השיחו עד שיצאת בת קול שאינו תלוי בהם, וביאר שם הבן יהודיע שהטעם שרצו למנותו הוא משום שראו שיטעו עמי הארצות בפשט הפסוקים, דמשמע שנטה אחר ע"ז, ולא כדדרשוהו חז"ל שרק לא מיהא בנשיו, ולכן בקשו למנותו כדי שתחברו דקדוהו מן השמים וידעו תועי רוב בינה, ואף שדבריו מתורשים מ"מ הם מיישבים כמה קושיות, דאפילו אחז שהיה שטוף בע"ז לא מנאוהו ר' בגלל דבר קטן שהיה לו בורש פנים מהנהגה כמבואר שם קה. לחד מ"ד, ואיך יתכן שימנו את שלמה שחיבר ג' מכתבי הקודש, ותיקין נט"ו ושניתו ועירובין ועשה אזנים לתורה, ולמד וחייב לישראל את התורה, וכתנה דברים רבים לאין ספור שהפליגו חז"ל בשבחה. ויש להעיר דלפעמים כשבאים ללמוד בפסוקים את חטאי שלמה, אם לא נזהרים כראוי להבין שהדברים אינם לפי השגתנו, הרי רוח"ק צווחת **"אל תגעו במשיח"**, וכמו שהובא מהמדרש, וע"י במדרש (שה"ש רבה פ"א ו') שאחז"ל **"הקוש לרוד אבינו, מה אבינו נמחל לו על כל עונותיו אז זה כיוצא בו**, וביארו המפרשים דע"י שאמר שירה דהש"ש נמחלו כל עונותינו, שכל האומר שירה מוחלל לו עונותיו).

ואמנם בכל הני לישני דנבואה, י"ל כמוש"נ הרמב"ם במורה נבוכים (שם), דלפעמים גם בעלי רוח הקודש נקראים נביאים, אבל י"ל"ע מהא דבריה"א: **"בקש קהלת למצוא דברי חפץ, בקש קהלת להיות ממש, יצאנה בת קול ואמרה לו, יוהכבד וישר דברי אמת"**, **"ולא קם נביא עוד בישראל כמשה"** **וחד אמר נביאים לא קם במלכים קם**, ולכאורה שטות הסוגיא ולחד מ"ד הגיע בדרגת אמר הקב"ה קרוב למשה רבינו, ולחד מ"ד הגיע לדרגת משה ממש, כתביב כי "אשר ידעו ה' פנים אל פנים", (ואף דודאי לא היה דיבור עמו כמשה, הגיע בהשגת הקב"ה לדרגתו), וא"כ י"ל"ע היכי אמרינן דלא היה אפילו כמו הנביאים, ומאידיך גיטא אמרינן דזכה להשגת השי"ת כמשה רבינו.

וכע"ז יליע"ו אצל כמה דוכה לחבר שיר השירים, שהפליגו חכמים במעלתו בכל דוכתי טפי משאר כתבי הקודש, וכמו שאמרו בסוף פ"ג ידידים, **שאין כל העולם כולו כדאי כיום שנתן בו שיר השירים לישראל, שכל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קודש קודש**. ואמרו (בשיר השירים רבה פ"א י"א), **הוא שיר המשובח שבשירים, המעולה שבשירים, המסולסל שבשירים**. ובזוה"ק קמג. הפליגו טובא במעלתו שכולל כל ענייני התורה וישראל זכר, ולא היה לעולם שירה כזו, ע"ש דאמרו גדולה גדולה קודשתה הנוראה. והגרא"י בביאורו האריך דכל סודות התורה נרמזו בו. ולכאורה יש לעיין דמשמע שהוא דרגה גדולה מאוד נבואה, ואיך זכה לכל זה אם לא היה כשאר נביאים, (ושיר השירים הוא נבואה הנוגעת לכללי ישראל ולעיתות, ובזוה"ק האריז"ל בטעם הדבר שהוא בכתובים ולא בנביאים בסודות התורה, ואין לנו עסק בנסתרות).

ואמנם מציינו בחז"ל כמה טעמים כמה שזכה לומר ג' ספרים ברוח"ק, וכמו שאמרו בש"ש רבה (פ"א ד'), **אמר לו הקודש ברוך הוא אחר דברי תורה איללת (שחר ויפאש ד"ח), חייך שאני אגמך שחרך, הריני משרה עליך רוח הקודש, שם שרתה עלי רוח הקודש ואמר שלשה ספרים הללו, משלי קהלת ושיר השירים**. (וכן אמרו (שם ח' א"ר יודן ללמדך שכל מי שומא אומר דברי תורה בריבם וזכה שתשרה רוח הקודש עליו, ומהא אתה למד משלמה, שש"י שאמר דברי תורה בריבם זכה שתשרה עליו רוח הקודש, ואמר שלשה ספרים, משלי קהלת ושיר השירים).

אבל אולי יש להוסיף לבאר בזה, והנה איכא פלוגתא גדולה במדרש (שם) איתא חזקא את משלי שיר השירים וקהלת, ובסדר עולם (פס"ו) איתא דלעת זקנתו שרתה עליו רוח הקודש ואמר ג' ספרים הללו, ולכאורה צ"ב דבפסוקים משמע דבצעירותו היה עדיף מקדוהו שאז היה עליו תביעה לעל נשיו, (כדכתיב "יהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו וגו' ע"ש). ובאמת בהגהות היעב"ץ שם כתב, דהכונה לשלמה האחרונה שאז מתו בת פרעה ושאר פולג"ש הנכריות, ושרתה עליו רוח הקודש, אבל אחי"ל"ע למה לא זכה לזה בצעירותו קודם שנשא בת פרעה, דמשמע לכאורה דאז היה עדיף זכה לנבואתו ו' ונתנית החתמה.

ויתכן בדאמת בזה"ק (ח"ב קמג). פליג, וס"ל דשלמה אמר שיר השירים ביום בניית המקדש, שאז הושלם כל המדרגות העליונות בשמים, והיתה שמחה יותר מכל הימים מבריות העולם ואילך. ולכאורה בזה ודאי י"ל דזכה ביום זה להשגה גדולה נבואתו ע"י בית המקדש, וכמוש"נ דמכת בית המקדש היתה הנבואה בישראל, ואמנם שלמה עצמו לא היה עיקר תפקידו

נבואת שלמה ע"י ביהמ"ק

כתיב בהפטרה שהביאו הכהנים את הארון אל מקומו אל דביר הבית, ודביר היינו קודש הקדשים. ודרשו חז"ל בירושלמי (ברכות פ"ד ה"ה) מהו לשון דביר, **חד אמר מקום שהקריב יצא לעולם לשון מגיפה ודביר**, **העניש המהללים שמו יתפריש**, **וחד אמר מקום שמשך הדברות לעולם**, ופי' המפרשים דהיינו עשרת הדברות והתורה המונחת בארון, וק"ק לפ"ז מהו לשון "יצאות" לעולם כיון שהיו מונחות שם תמיד ויש ליישב. ואי נימא דקאי על הס"ת, אולי אזיל על מה שהוציאוהו מקה"ק וקראו בו ביוהכ"פ ובהקהל, לפ"ד כמה ראשונים, או כשהוצרכו לקרוא בו שלא יתעפש לדעת תוס' בב"ב יד. ודוחק).

אבל בעץ יוסף על בראשית רבה (פנ"ה ד') כתב לבאר באופן אחר, דע"י הדביר יוצאין דברות הקב"ה לעולם, שע"י השכינה ששורה בו היתה נבואה בישראל.

ויש להוסיף לבאר דבריו, והנה מבואר בהרבה מקומות בתורה דענין עיקרי במשכן היה מה שבו נועד הקב"ה דיבורו עם משה, וע"י נקרא שמו אהל מועד, וכתיב בפרשת תצוה **"ונועדתי שמה לבני ישראל ונקשר בכבודי"**, ופי' רש"י שם ובכל מקום דהיינו שכל ימאן שיקבע לדבר עם משה וישראל יהיה במשכן, והנה המקדש היה דומה למשכן בכל ענייניו וכמו שמבואר בהפטרה, **שהענין כיסה את המקדש עד שלא יכלו הכהנים לשרת מפני הענין**, מעין הפסוקים הכתובים בסוף הפרשה על המשכן, וע"ז אמר שלמה ה' **אמר לשכון בערפלי** ופי' חז"ל (הובא ברש"י), דכשראה הענין אמר שהוא מש"כ בתורה **"כי בענין אראה על הכהונות"**, וכן בכל דבר היה המקדש מעין המשכן, וא"כ בדין הוא שכמו שהיה המשכן מקום המיוחד לדיבור ה' - כן היה במקדש. ואמנם מציינו **השונה הנביא כשעלה לרגל למקדש שרתה עליו השכינה ונתנבא**, וכמבואר בירושלמי (סוכה ריש פ"ה), וכן מצאנו בירושלמי קריאת **"צא חזקין"** (ישעיה כ"ב), ופי' חז"ל (איכה רבת' פתיחתא כ"ד בא' פירושיים) שנהביאים עומדים מנחה, **דכל נביא שלא נתפשו מקומו בידוע שהיה מירושלים**, וכמדומה שרוב הנביאים המוזכרים בכתבי הקודש לא הוזכר מקומם, וכ"מ שם במדרש דרוב הנביאים עמדו מירושלים, והיינו ודאי ע"י ביהמ"ק והשראת השכינה.

אלא דמ"מ במשכן אשכחן שהיה צריך להכנס למשכן עצמו לקבל דברי ה', (וי"א שהיה נכנס לקה"ק, וכמו שדרשו בתו"כ (ריש פ' אהרן) אבל יבוא אל הקודש ואין משה בכל יבוא), ובמקדש קרנו נבואה במקומם, ואיכא למימר דמשה שהיה דרגתו כדכתיב **"כאשר ידבר איתו"** היה צריך להכנס למשכן שיהיה דרך פנים אל פנים, משא"כ שאר הנביאים שראו בחזון ובחלום והשפיעו מגיל במקומם מהשכינה הנמצאת במקדש. (ואמנם היו נביאים גם במקומות אחרים, וגם לפני בנין ביהמ"ק, אבל י"ל דכל זה מכת השראת השכינה בישראל בשילה נוב ובגבעה, ונתפשטה לנביאים בכל מקומותיהם).

נבואת שלמה - אל תגעו במשיח

והנה בשלמה המלך מצאנו דרש"י במגילה יד. בשם הב"ה (ע"פ סדר עולם), **מנא בכלל מנין הנביאים והגרא"י שם בהגהותיו כתב דבסדר עולם לא הוזכר שלמה בכלל הנביאים, ובסוטה מח: איתא דר"ה אמר דנביאים הראשונים היינו שמואל דוד ושלמה, אבל בירושלמי שם איתא רק דוד ושמואל, (ובכתי' א' בבבלי נמי ליתא "שלמה")**

(ובתורת הקנאות (סוטה שם) ביאר דאף דרש"י ביומא נג: כתב לענין אכן השתיה שהיתה מימות נביאים הראשונים דהיינו שמואל דוד, לא אתי לאפוקי שלמה, אלא למימר דכבר מימי שמואל ודוד היתה האבן).

ובפשוטו אינו מוכן מה הנידון בזה, אחר שמקרא אדבר בו"י הכתוב בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום ויאמר לו וגו', וכן אח"כ בסיום ביהמ"ק נראה לו ה' שנית, וחלום נמי הוה נבואה כדכתיב **"אם יהיה נביאכם וגו' בחלום אדבר בו"**.

ואמנם הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ב פרק מ"ה) כתב, דרוד ושלמה לא היו כשאר נביאים אלא במדרגת רוח הקודש שנשארים בלרגשותיהם ובא להם דברים בדעתם ע"י רוח הקודש, (וכאשר נביאים משתבטלים הרגשותיהם והם מקבלים נבואה מהקב"ה או מלאך). ומה שכתב בשלמה שראה אליו בחלום, אין זה נבואה הבאה במראית הלילה, דהתם נודע לו בבירור שהיא נבואה, אבל הכא היה חלום ורק נודע לו האמת בחלום כרוח הקודש.

אבל הגרא"י מנה את דוד בכלל הנביאים ולא מנה את שלמה, אף שבשלמה מציינו לכאורה דיבור מפורש טפי וכמוש"נ, (אלא א"כ נימא דמאי דכתיב בדוד **"לי דיבר צור ישראל"**, משמע נבואה טפי, ולי היה בחלום, אף דהרמב"ם פ"י ע"ג דאינה נבואת עצמו). ודעת דטעם הנבואה אינו משום דרש גת הנבואה שהיתה פחותה, אלא כדברי רש"י במגילה ג. לענין דניאל, דאיתא בגמרא שלא היה נביא, ופי' רש"י דלא נשלח לעם לומר דברי תוכחה, וה"נ איכא למימר בשלמה דמראות נבואתו היו לעולם ולא לומר לאתריה, משא"כ דוד אשרה הנבואה ד"דברי דוד האחרונים" בסוף ספר שמואל, דהיתה תוכחה לישראל והבטחה על שכן הצדיקים ועונש הרשעים.

ואמנם בכמה דוכתי מצאנו לשון נבואה בשלמה, וכדאמרין בסנהדרין ע"י **דבת שבע אמר כפתחו על העמוד לייסור ואמרה לו "מה ברי ומה בר בטני ומה בר נדרי"**, ופירשו שם - מה ברי הכל

מהשמים לנבואה, אלא להשלים מלכות בית דוד ולבנות ביהמ"ק, ולכן לא היה כשאר הנביאים לנבא לישראל הדרך אשר ילכו בה, אבל כיון שהוא בנה ביהמ"ק שהוא מקור הנבואה בישראל, זכה לדרגה גבוהה מאוד ברוח הקודש, עד שעלה ליריעת ה' כמשה רבינו לחד מ"ד וכמוש"נ, וזכה לשיר המעולה על כל השירים.

ולפי' יתכן לומר נמי בדרת הסדר עולם, דטעמא דאמר ספרים אלו דוקא בזקנותו, משום דבצעירותו קודם שנשא בת פרעה אכתי לא היה ביהמ"ק שהוא עיקר מקור השפעת הנבואה, ואחר שבנה ביתו היה המקדש נשא מיד את בת פרעה, כמו שאמרו חז"ל שהיה באותו הילה, והיה עיכוב מהני נשיו, וכיון שמתו אחרותיו כביאור היעב"ץ זכה לרוח הקודש מכת ביהמ"ק, ואמר הני ג' ספרים דכתבי הקודש, וזכה לשיר השירים שהוא בדרגה גבוהה מכולם.

נביאים ראשונים ונביאים אחרונים

והנה ידוע שבכל הדפוסים עד זמננו, היו רגילים לחלק הנביאים - לנביאים ראשונים עד ספר מלכים, ונביאים אחרונים מישעיה ואילך, ולכאורה חלוקה זו תמוהה שאין כל מקור, ובסוטה מח: מסקינן דנביאים ראשונים דהתם היינו לאפוקי נביאים אחרונים דבית שם שהם חגי זכריה ומלאכי, ולפ"ז רוב תרי עשר הוא מנביאים ראשונים. (והמדפיס בדפוס שונצינו לפני כת"י שנה כתב, דהנביאים עד מלכים הם דומים לחמשה חומשי תורה, ודבריו צ"ע, עדיקר התורה אינה לספר מעשי ישראל אלא לומר החוקים והתורות שנצטוו, ע"י רש"י ריש בראשית, ואכמ"ל).

והקושיא לכאורה על האברבנאל שסידר פירוש, והזכיר בהקדמתו ענין זה דחלוקת נביאים ראשונים ואחרונים, (ודחוק לומר שמסך של מנהג שאין לו טעם).

ולפי הגיטא שלפנינו בסוטה (מח:), דשלמה הוא בכלל נביאים הראשונים לר"ה יש ליישב, והנה רש"י (יומא נג:) על מתני' דהיתה אכן השתיה מימות נביאים הראשונים, פירש דנביאים הראשונים היינו שמואל דוד. ולכאורה קשה דהא בסוטה שם דחו דעה זו, ולמסקנא נביאים הראשונים היינו לאפוקי חגי זכריה ומלאכי, וצ"ל בדרת רש"י דהגמ' בסוטה לא משנה את עצם הכינוי דנביאים הראשונים בעלמא שהוא כמו שאמר רב הונא, ורק במתני' דהתם הכונה לאפוקי נביאי בית שני ולא על נביאים ראשונים דעלמא, (וכן שמעם שם בלשון הגמ' דנביאי ראשונים דהתם אין הכונה לעצם הכינוי שלהם, אלא רק לאפוקי חגי זכריה ומלאכי), ומכילא ביומא הכונה לימי נביאים הראשונים ממש, שם נחפשו יסודות ביהמ"ק, ולכן פי' רש"י כרב הונא בסוטה. ואמנם התם לא הזכיר את שלמה, וכמו שהובא לעיל מתורת הקנאות דאתי לפרש דהיה כבר מימי דוד וכ"ש מימי שלמה, אבל מ"מ נמי הוא מכלל נביאים הראשונים כמבואר בסוטה שם.

ומכילא אחי שפיר **דנביאים ראשונים עד ספר מלכים**, דכל תחילתו עוסק במנין שלמה, (ולא מחלקים ספר א' לשנים כמובן), ושאר הספרים משם ואילך הם נביאים אחרונים, אבל אם נוציא את שלמה מכלל נביאים ראשונים ונגיטת הירושלמי, לא אתי שפיר דאמר נכנס מלכים לנביאים ראשונים, וכן שהוזכר דוד בתחילתו, כל נבואותיו וענייניו נתבארו בספר שמואל, ומה שהוזכר בתחילת מלכים הוא רק לצורך ענין תחילת מלכות שלמה, שהמליכו דוד בחייו כדמשמע להדיא מסדר הפסוקים, וכן שם הספרים שמואל - הוא על שמואל עצמו והמלכים משמש אותם והמלכים, שחם שמואל דוד, וספר מלכים הוא על שאר המלכים משלמה ואילך, ולמה יכנס מלכים בכלל נביאים ראשונים, אבל לפמש"נ דגם שלמה בכלל - אתי שפיר המנהג שהיה מקובל בישראל.

ועיקר כ"י נביאים ראשונים" ודאי מסתבר דאינו כינוי זמן בעלמא אלא מעלה נבואה, ונמצא ששלמה היה מנביאים הראשונים במעלתו וכמוש"נ.

ומה מאוד נמצאו דברי המלכים" (בהקדמתו לשיר השירים), **שיר השירים, שיר זה נחלק למחשה שירים, ספר בשירתו כי המלך שלמה, ר"ל היצר וכת המתעורר של גוף שלמה אהב ודעיה אחת בת שמים, היא נשמתו הרוחנית האלקית אשר נסגרה בגווה, מקום מלכות היצר וממשלתו, וישם בנות ירושלם הם כחות החומריות למיניהם ושומרים יבשה, להשיק אותה כחות ולמשכה אל רצונו להיות לו לפילגש, אבל היא היתה קשורה במסורות אהבה אל דודה בשמים, הרועה צבאותיה אשר ברא. ויצאה חמשה פעמים מן הגויה שהיא היכל היצר המולך שמה, והתחברה עם דודה אשר בערבות בשמי קדם. בארבעה פעמים הראשונות התפשטה מן הגויה בעור שלמה חי, ע"י שחל עליה הרוח האלקי במראות אלקים ארבעה פעמים, ושבה בכל פעם אל הגויה כסור המראה, בעת התעוררו בנות ירושלם שהם כחות החומריות משמם, ובפעם החמישי יצאה ונפרדה מן הגויה עת נאסף שלמה אל עמיו, ודבקה באלקיה בצורו החיים לנצח, ובכל שיר ושיר יספר איך התפשטה מן החומר ונדבקה עם דודה פנים אל פנים.**

רשימות הכרדים וההפטרות של בני מערבא - פרשת פקודי

הכרדים הראשונה - "אלה פקודי המשכן", וההפטרה "כה אמר וגו' ומשכנותיו ארחם וגו'" (ירמיה ל' י"ח - ל"א ח').

הכרדה השניה - "ויביאו את המשכן וגו' את האהול וגו' וההפטרה בכת"י "חזה ציון קרית מועדנו וגו' ענין תראינה ירושלם נה שאנן אוהל לא יצען כל יסע יתדותיו לנצח וגו'" (ישעיה ל"ג כ' - ל"ד ח', ו"א עד פסוק ד' ומוסיפין פסוק י"ז).

לע"נ מרת מלכה בת ר' מרדכי ע"ה
נלב"ע כ"ח אדר ראשון תשנ"ז

לע"נ הנידל אילה ב"ר יעקב קאפל ויסע"ה
נלב"ע ו' אדר שני תשנ"ה

לבוית ר' חזקיהו יוסף בן אסתר רחל שליט"א
ברוחניות ובגשמיות